

ELEŖTİREL DÜŖÜNME VE EMPATİ
(Eğitim ve Spor Alanı)

EFİL YAYINEVİ

ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE EMPATİ

(Eğitim ve Spor Alanı)

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Gülle

Doç. Dr. Malik Beyleroğlu

ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE EMPATİ (Eğitim ve Spor Alanı)

Mahmut Gülle
Malik Beyleroğlu

Genel Yayın Nu.: 265

ISBN: 978-605-2294-00-0

1. Basım, Ekim 2017

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2017

Efil©2017

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Son Okuma: Ada Merve Güngör
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Aysu Alagöz

Baskı ve Cilt: Sözkese Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
İVOGSAN 1518. Sk. MAT-SİT İş Merkezi No. 2/40 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 395 21 10
Sertifika Nu.: 13268

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Dan. Yat. ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak
Ata Apartmanı No: 9/7 06670
Çankaya/ANKARA - TÜRKİYE

Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 530 108 99 76
Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com

İçindekiler

GİRİŞ	1
ELEŞTİREL DÜŞÜNME	1
Düşünme.....	1
Düşünme Süreçleri.....	5
Eleştirel Düşünme.....	7
Eleştirel Düşünmenin Kuramsal Boyutları.....	9
Eğitimde Eleştirel Düşünme Öğretimi	18
Eleştirel Düşünmeye Yönelik Eğitim	26
Eleştirel Düşünme Öğretiminde Kullanılan Başlıca Yöntemler ..	27
Altı Şapka Yöntemi	28
Beyin Fırtınası Yöntemi	29
Entelektüel Normlar Etkinliği	30
Eleştirel Medya Okur Yazarlığı Eğitimi Yöntemi	33
Soru Sorma Yöntemi	33
Eleştirel Düşünmeye Yönelik Yaklaşımlar	35
John Dewey' in Eleştirel Düşünme Yaklaşımı.....	36
Benjamin Bloom'un Taksonomisi	37
Eleştirel Düşünmede Model Kavramı	40
Beden Eğitimi ve Sporda Eleştirel Düşünme	41
Eleştirel Düşünmenin Spora Katkısı	44

EMPATİ	47
Empatinin Tanımı	47
Empatinin Bileşenleri.....	51
Duyuşsal Empati	52
Bilişsel Empati	52
Algısal Empati.....	53
Empati Türleri	53
Empatinin Tepki Basamakları	53
Empati Eğitimi	55
Empati Eğitiminde Kullanılan Başlıca Yöntemler	58
Empati ve Ahlak.....	62
Empati ve Spor	64
Sporda Takım Birlikteliği ve Empati	65
Eleştirel Düşünme ve Empati.....	68
Eleştirel Düşünme ve Empatinin Spor Açısından Önemi.....	72
Üniversite Eğitimi Alan Öğrencilerin Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Düzeylerine İlişkin Sonuçlar (Türkiye Geneline Kapsamakta)	73
Alana Özgü Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Başlıca Çalışmalar	79
TANIMLAR	87
KAYNAKÇA	89
TEŞEKKÜR	106

GİRİŞ

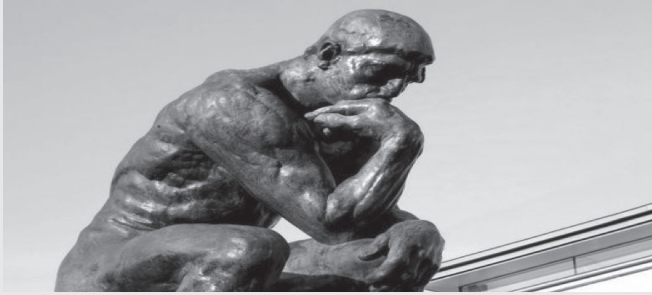
Doğumla başlayan hayatın ölümle sona erdiği süreçte, insanın kendisini ifade etme süreci yapboz tahtasına benzemektedir. Kimi zaman doğru parçayı hayatımızın merkezine oturturken, kimi zaman da yanlış parçayı kullanırız; fakat önemli olan, parçaların yanlış veya doğru kullanılması değildir. Doğru olan, hayatın düşünsel gerçeklerini fark ederek uygun olan parçayı kullanmaktır.

ELEŞTİREL DÜŞÜNME

Düşünme

Düşünme kavramı; Sokrates, Platon, Aristo, İbn-i Rüşd, Gazali, Farabi gibi düşünürlerle başlayan bir akım olarak günümüze kadar gelmektedir.

Paul ve Elder'e (2001) göre eski dönemlerde bir kişinin derin gerçekleri görebilmesi için; sistematik düşünme, geniş açıdan bakabilme ve daha anlaşılır bir düşünme yapısına sahip olması beklenmektedir. Bu yargı, Yunanlıların düşünmeye neden yoğunlaştıklarını göstermesiyle karşımıza çıkmaktadır. Von Aster, "Düşünme nedir?" sorusunu, "Birleştirmek, parçalamak ve mukayese etmek." olarak görmüştür; "Birleştirmede objeleri bir bütün halinde toplarım; parçalamakla da bir objeyi parçalarına ayırmış olurum; mukayesede ise birden fazla olan objeleri birbiriyle değerlendiririm." ifadesini kullanmıştır. (Aster, 1994).

Şekil: Rodin'in "Düşünen Adam" heykeli.

Düşünme; muhakeme ve irade anlamı taşıyan ve birbirleri ile ayrılamayan, çoğu zaman birbirlerini tamamlayan kavramlardır. Belli bir yönde ve konumda düşünme veya davranabilme gücüdür. Düşünme, özgür anlayışın kendisi, özgürlüğün tamamıdır (Aron,1969).

Düşünmek; bir konu üzerinde fikir yürütmek, bir fikri beyan etmek, muhakeme etme gücü, tahminde bulunma, hatırlamak, zihinde yordalamak, imgelemek veya hayal etmek demektir (Türkçe Sözlük, 1995). Düşünme; bireyi içsel ya da dışsal etmenler bakımından etkileyen, bireyin biyolojik, fiziksel ve psikolojik dengesini değiştiren zihinsel davranışların tümüdür (Kazancı, 1989).

Aristoteles'e göre düşünme, insanı hayvanlardan ayıran en önemli ve belirgin bir öz niteliktir, kişiye göre bağımsız ve kişinin kendine özgü eylemidir. Kişinin karşılaştırmalar yapması, birleştirme gücü, ayırt etmesi, bağlantılar kurma yetisi ve doğru düşünmenin kurallarını belirleyen bilimin mantığıdır (Berber ve diğ., 2002).

Sokrates, tartışmaya inanılır ve eğer yanlışla mücadele edilirse düşünme sonucunda gerçeğin bulunabileceğini savunur. Eleştiriye olan ilgi, onun zamanında başlamıştır. Bu yüzden yanlış ortaya koymanın, yararlı olanı oluşturmaktan çok daha önemli olduğuna inanmıştır (De Bono, 2007:19).

Cüceloğlu (2009) düşünmeyi, kişinin içinde bulunduğu durumu anlayabilmesi amacıyla yapılan aktif, zihinsel organizasyon süreci olarak adlandırmıştır. Düşünme, motifsel aracılık işlemidir. Düşünme, uyarıcının tepkisi sonucunda bireyin vermiş olduğu tepki ile elde edilen yansımadır (Morgan et al, 1986).

Düşünme, ben merkezli düşünme akımlarının en önemli felsefi ürünüdür. Düşünmek kimi zaman insan olmanın kimi zaman ise insanca yaşamanın kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddeci felsefelerde ise bazen insanın en zayıf yönü, bazen de

maddenin en karmaşık yönü olarak görülmüştür. Temel varsayımın kaynağı hangi felsefe akımından alınırsa alınsın düşünme, gerçeğin anlaşılması için gösterilen zihinsel bir etkinliktir (Cüceloğlu, 2009).

Düşünme, insan aklının bağımsız ve kendine özgü durumudur. Ayrıca karşılaştırma yapma, ayırma ve birleştirme özelliği, bağlantı kurma ve şekil verme özelliği olarak da ifade edilebilir (Semerci, 2000).

Şekil: <http://bilimgenc.tubitak.gov.tr>.

Fisher ve Scriven ise düşünmeyi; gözlemlerin, bağlantıların, bilginin ve kavramların değerlendirilmesini ve etkin bir şekilde yorumlanmasını gerektiren bir beceri olarak ifade etmektedir. Ennis'e göre eleştirel düşünme, neye inandığına veya ne yapacağına karar verme noktası ve mantıklı düşünme ilişkisidir (Fisher, 2007).

Düşünme konusu üzerinde özellikle bilişsel psikolojinin uğraş verdiği bilinmektedir. Bilişsel psikoloji, zihinsel faaliyetlerin varlığı ile insanların bilgiyi kullanma biçimlerinden ortaya çıkmıştır.

Düşünme, insanların dışarıdan algıladıkları uyarıcıları, beyinlerinde işleyerek enerjiye dönüştürme işlevidir. Bu işlem,

bilgisayarın bilgiyi işleme sürecine benzemektedir. Bilgiyi algılamayı ve bilgiyi işlemeyi, insanın düşünme süreci olarak tanımlayabiliriz (Gençdoğan, 2001) ancak, günümüzde daha çok kabul gören düşünme tanımlarında ortak nokta, düşünmenin bilgi işlemeye yönelik zihinsel bir etkinlik olduğudur. Farklılıklar ise düşünmenin, sadece durumu anlama çabası ya da problem çözme süreci sonunda ulaşılabilen fikrin amaçlı ve organize bir şekilde kullanılma biçimidir (Ay, 2005). Yani düşünme, biçimsel açıdan ele alındığında, sebep-sonuç ilişkisi kurularak akıl yürütme sürecidir (Derelioğlu, 2004). Hatta düşünme, bireyin davranışlarını plansız olarak düzenleme biçimidir (Akbıyık, 2002). Ayrıca, düşünme ile ilgili yapılan tanımlar ve çalışmalar incelendiğinde de düşünmenin, zihinsel bir etkinlik olmasının yanı sıra sosyal, duyuşsal, devinişsel yönlerinin de olduğu söylenebilir. İnsanların sosyal çevre içerisinde yaşamaları sebebiyle, toplumun normlarından etkilenmeleri ve toplumda yaşayan insanlarla sürekli etkileşim hâlinde olmaları, düşünmenin sosyal bir yönünün de olduğunu göstermektedir.

İnsanın sahip olduğu birtakım inançlar, değerler, tutumlar ve duygular, insan düşüncelerini etkisi altında bıraktığından dolayı, düşüncenin duyuşsal yönünü meydana getirmektedir. Son olarak, insan hareketlerinin fiziksel yönü göz önüne alındığında düşünmenin psikomotor sürecinden de bahsetmek mümkündür (Güzel, 2005).

Yapılan tanımlardan yola çıkarak eleştirel düşünmenin içerdiği öğeleri şekildeki gibi belirtebiliriz.

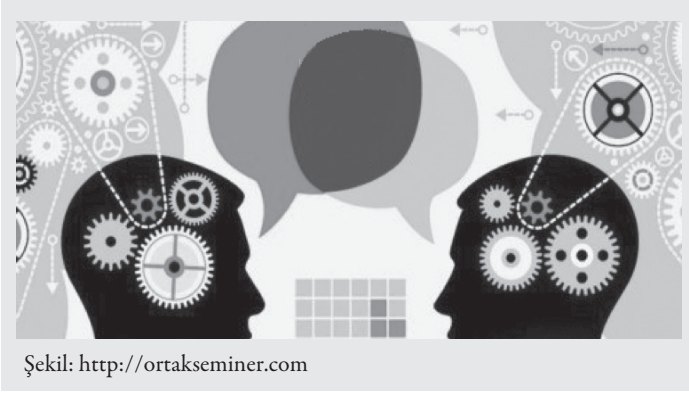
Eleştirel Düşünmedeki Öğeler		
Alçak gönüllülük	Problem çözme	Disiplin
Tarafsızlık	Tartışma	Dürüstlük
Deneyim	Karar verme	Özerklik
Analiz etme	Cesaret	Akıl yürütme
Örgütlenme	Tutarlılık	Yaratıcılık
Rasyonellik	Geçerlilik	Gözlem yapma
Alternatif arama	Çok yönlü sorgulama	Çıkarımda bulunma
Empati	Bilişsel farkındalık	Değerlendirme
Azim	Yansıtıcılık	Merak
Güvenme	Bilgi birikimi	

Tablo.1.Eleştirel Düşünmenin Öğeleri (Güzel, 2005)

Düşünme Süreçleri

Pragmatizmin ünlü savunucularından olan ve Türk eğitim sisteminde de düşüncelerinin geniş etkisi olan (Ata, 2001) Amerikalı filozof ve eğitimci John Dewey, düşünmeyi bir süreç olarak görür. Dewey'e göre (1973), insan beyni bir sünger gibi doldurulamaz. Bu nedenle öğrencilere, sınıfta kâğıt kalemle yapılan çalışmaların ötesinde, yaşantı ve düşünme fırsatları sağlanmalıdır.

Amaca ulaşmak için izlenen bu süreç ise akıl yürütme, problem çözme, olay inceleme ve eleştirmedir (Cüceloğlu, 1993).

Marzano ve diğ. (1988), başlıca sekiz düşünme sürecini ele almışlardır. Bunlar:

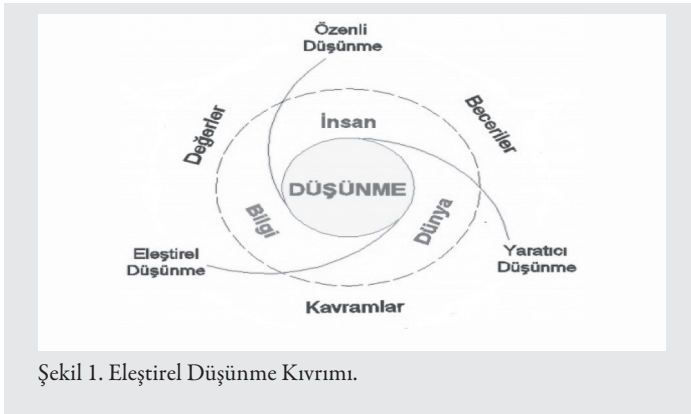
- Problem çözme
- Kavram oluşturma
- Araştırma
- Karar verme
- Müzakere
- Birleştirme
- Kavrama
- Kural oluşturmadır.

Swartz ve Parks (1990), düşünme süreçlerinde etkin olarak kullanılması gereken temel düşünme alanlarını; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve görüşleri açıklığa kavuşturma ve anlama olarak belirtmektedirler.

Eleştirel Düşünme

2400 yıl önce Sokrates, sorgulanmayan bir yaşam, yaşamaya değmez demiştir (Paul, 1985a: 22). Eleştirel düşünme, sorgulama yöntemini keşfeden Sokrates'e kadar dayanır. Eleştirel düşüncenin kökenleri tarihsel olarak Antik, Orta Çağ ve modern felsefeye dayandırılabilir. Jean Piaget, Ernest Dimnet, Joseph Rossman, John Dewey, Edward Thorndike, Victor Noll, Henry Hazlitt, Karl Duncker, Joseph Jastrow, Graham Wallas ve Joseph Wertheimer gibi önemli bilim insanları eleştirel düşünme alanına çok büyük katkılar sağlamışlardır (Ruggiero, 1988).

Çağdaş eleştirel düşünme akımına Dewey'in 1910'da yaptığı çalışmalar ile başlanıldığı söylenebilir. Dewey, "How We Think" adlı kitabında bilimsel metoda dayalı yansıtıcı düşünme kavramını öne sürmüştür. Bu süreçte Dewey (1933), düşünmeyi aktif, tutarlı ve dikkatli düşünme biçimi olarak tanımlamıştır. Fakat eleştirel düşünmenin güncel yaşamda işlevsel olarak kullanılması ilk defa 1970'li yıllarda Perry tarafından işlevselleştirilmiş, daha sonra Paul (1985) tarafından modern hâlini almıştır (Akınoğlu ve diğerleri, 2005).

Şekil 1. Eleştirel Düşünme Kıvrımı.